

Det Dramatiske Udgangspunkt & Thy Teater: Jantedrengen

Paul Storm, Brian Hjulmann og Stine Gyldenkerne i 'Jantedrengen', hvor de veksler mellem de forskellige karakterer i den dramatiske historie. Foto: Sara Galbati

Flugten fra Jante

03-04-2017

Med skift mellem flashbacks til opvækst og ungdom og livet i Misery Harbour, hvor et mord vil finde sted, er 'Jantedrengen' et fragments-drama med udgangspunkt i Aksel Sandemoses bøger og hans berømte Jantelov.

Førsteindtrykket er nærmest lidt uhyggeligt. Sammen med en stor flok unge mennesker (15-16 år) bliver jeg sluppet ind i Teatret Sorte Hests intime sal, og bliver konfronteret med tre mennesker i hættetrøjer forrest på scenen, ubevægelige som saltstøtter, med ryggen til os, siddende på hver sin kasse i dunkel belysning. Det er et billede så kuldslået, så fjendtlig, som en scene fra en dystopisk sci-fi-film. Det gør mig nysgerrig, men jeg fornemmer også, at lattermusklerne næppe kommer på arbejde den næste time eller så.

Aksel Sandemose var jo heller ikke netop humorist, da han lod sømand Espen Arnakke gå i land på den vejrbidte ø New Foundland, og blive en del af Misery Harbours sammenraslede befolkning. Det skete i to romaner fra begyndelsen af trediverne: 'En sømand går i land' og 'En flygtning krydser sit spor'.

Jante

Historien om Esben Arnakke og hans liv frem til han myrder (så er det sagt) John Wakefield, er et nøgleværk i nordisk litteratur. Dels fordi det er en undersøgelse af menneskesindet med referencer til Freud og Wilhelm Reich med flere, dels fordi det kaster lys over puberteten, over mindreværdighedsfølelsen og over det fragmenterede og rodløse, dels fordi bøgerne er samfundskritiske ud fra et kulturradikalt synspunkt - men først og fremmest fordi Sandemose i 'En flygtning krydser sit spor' formulerer den berømte og berygtede Jantelov med de ti bud.

Espen er nemlig født og opvokset i Jante, den by som Sandemose opfandt, men som har træk til fælles med Sandemoses egen fødeby - Nykøbing Mors. Og en barndom i Jante er man ikke upåvirket af.

I sin tekst har Eva Littauer beholdt meget af Sandemoses fragment-dramaturgi med hyppige flashbacks til opvækst og ungdom og med nutidige skærmydsler i omgangen med Misery Harbours forskellige indbyggere. Af programmet fremgår, at hun kun har benyttet sig af Sandemoses tekst, og det må jeg tro på, men ved hendes valg af tekstbidder og sammenklipningen af disse lægges fokus helt tydeligt på en kamp for at forstå ,hvordan en baggrund fra Jante kan give grobund for et mord.

Og derved får vi den grimme historie om det ligeså grimme samfund og dets grimme, grimme lov, der begynder med 'Du skal ikke tro, du er noget'.

Janteloven

Som jeg ser forestillingen, har dramatikeren, instruktør og ensemble temmelig entydigt tillagt opvæksten i Jante – med mistænksomheden, småligheden, misundelsen, mobningen – ansvaret for, at Espen ender som morder. Det kan sagtens være en 'rigtig' tolkning af romanen, men jeg savner nogle nuancer, der kunne hjælpe på min nutidige forståelse.

Forestillingen har nemlig en tendens til at blive ensformig. Mange scener med samspil – altså reelle situationer, forhold mellem figurerne – er kun antydende eller overfladisk udformet, det meste sendes ud til os i salen som fragmenter fra bogen – som tekst/litteratur simpelthen.

På den måde kan der blive noget påståeligt over tekst og spil, det er som om vi hele tiden skal overbevises.

Her bliver for lidt rum for tvivl, refleksion, undren – altså nuancer. Selv om Espen har fået Janteloven at føle i hårde omgange, både fysisk og psykisk, er Jantes sure trøstesløshed, og alle andres smalle kontrollerende øjne og skrå blikke, ikke tilstrækkelig – og heller ikke helt genkendelig – som forklaringsmodel.

I retfærdighedens navn skal der siges, at vi også får scener fra Misery Harbour, der giver alternative indblik i Espens sind, for eksempel jalousi-motivet. Men når programmet for forestillingen vægtlægger 'Hvem er jeg, der er i stand til at tage et andet menneskets liv, og hvordan er jeg kommet dertil?', og så hovedsageligt viser til Jante og lillebyens stupide miljø, ja, så synes jeg kompleksiteten i Sandemoses roman ikke bliver tilstrækkeligt belyst.

Hvad er det så, jeg synes her? Jo, simpelthen at 1930'ernes psykologiserende forklaringsunivers bliver for enkelt i en opsætning i 2017. Jeg griber mig selv i at tænke, at John Wakefield, den opblæste nar, nærmest beder om at få kniven. Men det siger vel mest om mig og den tid, jeg lever i.

Dynamik

Instruktør Jonas Littauer og de tre skuespillere (Stine Gyldenkerne, Brian Hjulmann og Poul Storm) laver en meget, meget aktiv og bevægelig forestilling. Det kan ikke nægtes, at der efterhånden bliver megen tekst, men den skifter effektivt og dynamisk mellem de tre. Og scenografien, som består af kasser i forskellig størrelser og nogle brædder, skal ofte (og lidt omstændeligt) ommøbleres, så alle tre er på arbejde hele tiden.

Og skuespillerne går hårdt til den, af og til så hårdt at det kommer noget sammenbidt over det – noget påståeligt som jeg nævnte ovenfor – med spændte halsmuskler og knyttede næver. Det ville klæde forestillingen at skrue lidt ned en gang imellem, trække vejret, tænke sig om.

Simon Littauer har lavet en lydside, som hele tiden understøtter eller kommenterer scenerne, med konkrete lyde, med musik, eller med stilhed. Det var jeg ret begejstret for. Det samme kan siges om lysdesignet ved Lars Egegaard Sørensen.

Ungdomsteater

Redaktøren opfordrer mig til at mene noget om, hvorvidt dette er en forestilling for børn og unge. Så vidt jeg forstår, mener man på et tidspunkt, at den kan spilles helt ned til 12-13 år.

Dét tror jeg er lige lovligt langt ned. Men de 15-16-årige, som jeg så forestillingen sammen med, udtrykte stor begejstring til sidst og var lydhøre hele vejen gennem de 80-90 minutter, forestillingen varer.

Og ikke mindst: Man kommer hele vejen omkring et centralt værk i dansk litteratur, vi stifter bekendtskab med Jante og dets indbyggere, med morgensirenen fra fabrikken, med den ækle slagter Poul Himmelby, med Jensines selvmord, og ikke mindst Eva i Misery Harbour.

Og vi får den korte, men smukke epilog om Halfway Mountain.

Illustrerede Klassikere? Tja- men skidt med det, hvis man kan få den berømte og berygtede Jantelov tættere på forståelsesrepertoiret. Så en dansklærer kan sagtens tage sin klasse med i teatret.

Af: *Janke Varden*

FAKTA

Det Dramatiske Udgangspunkt & Thy Teater: Jantedrengen -

Manuskript og dramaturgi: Eva Littauer. Instruktion og scenografi: Jonas Littauer. Medvirkende: Brian Hjulmann, Paul Storm og Stine Gyldenkerne. Lysdesign: Lars Egegaard Sørensen. Lyddesign: Simon Littauer. Kostumedesign: Nanna Bernholm Nielsen. Alder: Fra 15 år. Varighed: 85 minutter. Turneforestilling. Set 28. marts 2017 på Teatret ved Sorte Hest (www.sortehest.com), hvor den spiller til 8. april. Kan bl.a. opleves fra 31. maj-3. juni under CPH Stage. www.dramatiske.dk